

kee häiritsevällä tavalla puhe- ja kirjakielisiä ilmaisuja sekaisin, mistä valitettavasti seuraa lukijaa aliarvioiva vaikutelma. Koiviston teos on puolestaan paremmin kirjoitettu, mutta tyylillisiltä ongelmilta ei hänenkään tekstinsä välty. Minua häiritsivät myös puutteet Koiviston lähdeluettelossa. Parempi ratkaisu olisi ollut jättää lähdeviitteet kokonaan pois.

Vaikka arvioni kummastakin teoksesta on varsin kriittinen, ovat

uudet keskustelunavaukset työelämän nykyisistä ongelmista kuitenkin erittäin tervetulleita. Jos edes muutama yksilö tai työyhteisö onnistuu näiden teosten avulla muuttamaan toimintatapojaan terveempään suuntaan, on Merikallion ja Koiviston työ ollut vaivan arvoinen.

PASI PYÖRIÄ

KARI KOIVISTO
TUNNISTA JA TORJU
TYÖUUPUMUS
YRITYSKIRJAT 2001
269 s.

ANNUKKA MERIKALLIO
UNOHTUIKO INHIMILLISYYS?
EHKÄISE UUPUMUS
TYÖYHTEISÖSSÄ
KAUPPAKAARI 2001
148 s.

KASVATUKSEN TOLKKUA ETSIMÄSSÄ

Sosiologi Ulrich Beck on jossain yhteydessä esittänyt kärjistyksen, että pitkälle edennyt markkinayhteiskunta oikeastaan vaatiikin ihmisiltään perheettömyyttä ja suuria vapausasteita henkilökohtaisissa ihmissuhteissaan. Toisaalta taas markkinatalous ja elämän pirstaloituminen saattavat ainakin psykologisella tasolla lisätä halua hankkia omia lapsia ja sen myötä ainakin jonkinasteista pysyvyyttä, jatkuvuutta ja emotionaalista läheisyyttä. Mutta lapsen kaipuu ja lihaa ja verta oleva lapsi ovat eri asioita. Niitä mitataan täysin eri mittareilla.

Samaan aikaan yleisönosastot kukkivat vanhemmuutta, lapsia, kasvatusperiaatteita ym. koskevia kirjoituksia. Kaikki tuntuvat olevan näiden alueiden asiantuntijoita, eräänlaisia ihmiseksi kasvamisen meteorologeja yhteiskunta- tai onnellisuuskarttansa ääressä.

Vuosituhanne vaihteessa kirjailija Matti Mäkelä kirjoitti yhden näkökulman, esseen otsikolla ”Lapsen palvelonta”. Hän näki, että kasvatuksessa roolit ovat menneet jotenkin ylösalaisin. Hän yleisti, että se, mikä aiemmin koski vain prinssejä ja prinsessoja, on nykyään lastenkasvatuksen pääsääntö. Vanhemmat näyttävät kaiken aikaa kyselevän kasvatettavilta, mitä mieltä heidän on oltava mistäkin asiasta. Muutama vuosikymmen sitten koulua käymättömät maalaisvanhemmat saattoivat hyväksyä lapsen tiuskinnan ja kiukuttelun vain siksi, että lapsi osasi algebraa ja vieraita kieliä, joita he itse eivät osanneet. Lapsen ”joutavan” tiedon määrä ja laatu ei tosin välttämättä antanut vanhempia parempia eväitä ymmärtää maailmaa, elämää ja sen realiteetteja.

Niin Mäkelä kuin käsillä olevan kirjan jotkut kirjoittajat näkevät tek-

nisen kehityksen nopeuden, tietokoneet ja kännykät kriisejä tukevia elementteinä. Ennen käsityöläinen tai maanviljelijä opetti ammatin pojalleen. Hitaasti, koska pelkkä tieto oli vasta ensimmäinen askel taidon valtatiellä. Sitä seurasi tässä tapauksessa käden ja aivojen yhteistoiminta eli taito. Kolmas vaihe, joka teki mestarin, oli oikea ajoitus, odottaminen eli kärsivällisyys. Se tuntuu tyystin kadonneen meidän kasvatuskulttuuristamme, joka on silkkää ”mulle kaikki ja heti” -koodistoa ja sen mukaan toimimista.

Se korostuu yksiläpississä perheissä, kun sisarusten puuttuminen ei opeta tai edes muistuta jakamisen, toisen huomioon ottamisen ja pienemmistään huolehtimisen etiikkaa. Samaan aikaan aikuisilta on kadonnut vanhemmuuden auktoriteetti. Kysymys ei ole välttämättä tietoisesta valinnasta, välinpitämät-

tömydestä, vanhanaikaisuuden pelosta, heitteille jätöstä tms. vaan ehkä juuri neuvottomuudesta. Se lie-nee ollut tämänkin kirjan syntyhistorian esileikin paikka. Neuvottomuuden tilalle ovat astuneet erilaiset asiantuntijat erilaisine teorioineen ja rautalankamalleineen. Hyvinvointivaltiossa lapsi ei ole mikään vanhuudenturva, vaan pahimmassa tapauksessa yllellisyyslelu, tai sitten hänet on tuotteistettu myytäväksi maailmalle laadukkaana tavarana. Hyvä tarkoitus (?) ehkä, mutta silti siinä ei ajatella aina vain lapsen parasta. Lapsi joutuu ansaitsemaan loistosuorituksillaan vanhempiensa rakkauden. Tai oppii ainakin niin luulemaan.

Tähän teeman puuttuu Kari Uusikylä provosoivassa artikkelissaan ”Joko olet tuottanut Paremman Lapsen”. Lapsia ja vanhempia riivaa suorituspaine, joka kytkeytyy huolestuttavan yleisiin kehityslinjoihin yhteiskunnassamme. Kirjoituksen otsikko viittaa sekä jo sikiöaikana alkavaan lasten trimmaamiseen että eriarvoistumisen edistämiseen. Paremman väen parempien lasten on saatava käydä parempia kouluja, joista on siivottu niin ”keskinkertaiset” kuin ”heikotkin”.

Kasvatuksen tasa-arvoa korvaamaan alettiin meilläkin hyödyntää talouselämän puheenpartta. Puhe koulutuksesta markkinoina ja sivistyksen tuotteina voitti alaa. Uusiin koululakeihin sisällytettiin liikelatoudellinen tulovastuullisuuden käsite. Talouselämän termit syrjäyttivät kasvatusalan oman kielen. Koululaitos ei siis yritä täyttää vanhaa sivistystehtäväänsä, vaan sen osaset kilpailevat tuloksesta. Uuskielen mukaan eriarvoisuus ei ole eriarvoisuutta vaan vapautta, tasa-arvo on pakkoa jne. Orwellilainen kielipeli tuli ”keskustelun” pohjaksi.

”Laatuideologian” mukaan esimerkiksi päiväkodeissa pitää tehdä sitä, mitä voidaan mitata. Meille

ujutettiin jonkinlainen neuvosto-suunnittelujärjestelmän metodi, tapaa mitata ja suunnata toiminta sen mukaan. Esimerkiksi jos kangastehaan tavoitteet muutettiin juoksumetreiksi, kankaasta tehtiin ka-peampaa. Tai kuljetuselinten kannatti ajattaa tavaraa pisintä reittiä, jos tavoite laskettiin tonnikilometreinä, tai ajattaa autoja tyhjinä, jos suunnitelma mittasi vain kilometrejä. Liisa Rinkinen kysyykin artikkelissaan, miten mitata sitä, että lapsi on tullut hyväksytyksi, kuulluksi ja nähdyksi. Paljon, nopeasti ja tehokkaasti – se on henki myös tämän päivän päiväkodissa, mutta onko se sitä, mitä pienet ”sinikellor” tai ”lep-päkertut” kaipaavat eniten? Tarvitsevat? Ne ovat byrokratian tarpeita.

Markkina-ajattelun syöpyminen perheisiin ja koko kasvatukseen ja toisaalta yhdenlaisen vastuuttoman vapauden seurausvaikutukset kasvatuksessa ovat saaneet monet kaipaamaan vanhaa hyvää aikaa ja sen kasvatusperiaatteita. Mutta kaipaajat ovat unohtaneet, miten ankaraa, suvaitsematonta ja lasta kaikin tavoin nöyryyttävää se oli.

Kirjassa on monenkirjavaa tava-
raa, erilaisia näkökulmia, erimittaisia ja -sisältöisiä käsitteitä ja eri väittämät ja johtopäätökset saattavat lyödä toisiaan korville. Siksi on hyvä, että aloitusartikkeli ”Mistä vanhemmuus on tehty?” on Marjatta Bardyn, suomalaisen modernin lapsinäkökulman yhden kantaäidin. Se on hyvä sisäänajo yleisyydessäänkin tai juuri siksi. Hän muistuttaa, että puhe rajoista rakkautena kätkee taakseen usein kohtaamisen tarpeen ja puutteen. Mutta se ei ole mikään ihme hellyys- ja kiitossaidassa (kasvatus)kulttuurissamme. Lapsen kasvatuskriisin siemenet itävät tässä ja yhteiskunnallisen tilanteen maaperässä. Lapsen kohtaaminen ja hänen tarpeisiinsa vastaaminen ovat heikentyneet jo siitäkin syystä, että elannon hankkimisen tavat vaikut-

tavat ratkaisevasti lapsen hoitoon, kasvatukseen ja asemaan. Lapset varttuvat ihmissuhteiden kantamina niin kodeissa, päivähoitossa kuin koulussakin.

Mycös lapsi asettaa rajoja vanhemmille. Onhan kysymys vuorovaikutuksesta. Vanhemmuus luodaan aina uudestaan ja pohjimiltaan vahva ja vaistonvarainen jälkeläisistä huolehtiminen voi eri aikoina ja eri kulttuureissa saada mitä vaihtelevampia muotoja. Vanhemmuus ei ole tiedon asia, vaikka tieto voikin auttaa jäsentämään ja ymmärtämään eteen tulevaa. Vanhemmuus on tunneside, joka paljolti punotaan oman lapsuuden muistoista. Sen ”opilliset” hedelmät poimitaan pikemminkin sukupuusta kuin hyvän ja pahan tiedon puusta.

Sinikka Nopola toimitti kymmenisen vuotta sitten vanhemmuudesta (äitiydestä) kertovan kirjan ”Äiti tuu ikkunaan”, jossa naiset kertoivat sekä omalla että ”oikeiksi” isiksi määrittelemiensä isien suulla vanhemmuudesta ja myös sen tuottamasta syyllisyydestä yms. Nyt kun äiti ei tule ikkunaan, lapsi kysyy, ”onks ketään kotona”. Edes isä? Asiat ovat muuttuneet? Tässä kirjassa ei ollut kuin yksi sukupuolisotien sotakirjeenvaihtaja tai TK-nainen. Yhdenlainen vanhemmuus ja sen tuottama syyllisyys tai sen poissaolo paistavat kirjasta.

Esseessään ”Lapsen palvonta” Matti Mäkelä kirjoitti: ”Erityisesti eronneiden isien kohtalo on tässä suhteessa masentava. Heidän täytyy maanitella omia lapsiaan, mielistellä heitä, koska isät ovat muka, usein omastakin mielestään, syyllisiä johonkin kauheaan.” Löylynheitäjiä tästä opinsaunasta ei ole puuttunut. Ja lapset, nuo kiristäjistä ja diplomaateista ovelimmat ja ihanimmat, ovat osanneet ja osaavat käyttää tilannetta hyväkseen. Sekin on vuorovaikutusta.

Mutta mistä sitten lopultakin ne

kuuluisat huonot vanhemmat on tehty? Yksi vastaus voisi olla seuraava: työelämän ja kulutusyhteiskunnan vaatimuksista ja siitä harhasta, että kasvatus ennen oli jotenkin paljon parempaa, mutta ennen kaikkea median lyömistä leimoista (mustelmista?) henkilökohtaisella tasolla.

Tolkullinen vanhemmuus liikkuu

jossain heitteille jättämisen ja lapsen tuotteistamisen välillä median flipperissä.

Kirja ei ole mikään opaskirja, vaan keskustelupuheenvuoro, eikä tämä ole mikään kirja-arvio, vaan selvitys siitä, miten tämä kirja luki minua.

SEPPÖ HELMINEN

LAURA KOLBE & KATRIINA
JÄRVINEN (TOIM.)
ONKS KETÄÄN KOTONA?
KASVATUKSEN SUUNTAA
ETSIMÄSSÄ
PIEKSAMÄKI: TAMMI, 2002